

CEZA ADALETİNE DIŞARIDAN BAKIŞ VE BİR ÖNERİ

Prof. Dr. Yaşar KARAYALÇIN (*)

Ceza davalarının bir kaç yıl sürdüğünü, halkoyunda heyecan uyandıran davalarda tutukluların birgün salıverildiğini, sanıkların aklandığını görüyoruz. Sanıkların çektikleri sıkıntı, kaybettikleri prestij, yaptıkları masraflar, tutukluların hapisanelerde kaybettikleri çileli aylar, hatta yıllar, büyük iddia ve ithamlardan sonra dağın fare doğurması, adaletin, dolayısıyla devletin yıpranmasına sebep olmaktadır.

Bu açıdan bakıldığında Ceza adaletinde ciddi bir hastalık bulunmaktadır.

* * *

İster hukuk, ister ceza davası olsun her davada davacının iddiasını ispat edecek delilleri dava açılmadan hazırlaması ve dava safhasında delillerini mahkemeye sunması gerekir. Davasını yeterli delillerle ispat edemeyen taraf –esasda ne kadar haklı olursa olsun– davasını kaybeder.

Ceza davalarında iki sistem ortaya çıkmıştır. İtham sisteminde davacı (kamu adına savcı veya zarar gören kişi) bütün delilleri temin edip mahkemeye sunmakla mükelleftir. Hâkim delilleri değerlendirir ve hükmünü verir. Bu sistemde davacı (savcı) ile sanık (davalı) aynı düzeydedir.

Tahkik sisteminde ise hâkimin suçlaya ait delilleri tesbit etmek görevi de vardır. Davacı ve hâkim sıfatının bir kişide veya kurulda toplanmasının acı tecrübeleri Ortaçağda yaşanmıştır.

(*) Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Müdürü.

Engizisyon (tahkik sistemi) ülkemizde de eziyet, zulüm anlamına gelmektedir.

Modern ceza adaletinde önemli olan ilkelerden biri hâkim ve savcı görevlerinin bir kişide toplanmamasıdır. Yönetim ve yargı güçlerinin bir kişi veya kurulda toplanmasının sonuçları ile hâkim ve savcı görevlerinin aynı kişide birarada bulunmasının sonuçları arasında fark yoktur.

Hâkim de, savcı da adalet hizmeti ifa eden kamu görevlisidir; fakat görevleri birbirinden farklıdır. Savcı, kamu adına ceza davasının hazırlığını yapar; delilleri toplar, ceza davası açılması gerekip gerekmediğini tesbit eder. Kamu davasında savcı, davacı olarak, davasını ispat etmekle mükelleftir. Kamu düzeninin ve vatandaşın hak ve hürriyetinin koruyucu olarak savcı tarafsız ve bağımsız kamu görevlisidir. Kamu davasının bütün deliller toplanıldıktan ve kesin kanaate varıldıktan sonra açılması savcının meslekî ve vicdanî görevidir.

Modern ceza adaletinde önemli olan diğer bir ilke de hazırlık ve sorgu safhasında kişinin temel haklarının korunabilmesidir. Hazırlık safhasında sorgunun, sanığın avukatı huzurunda yapılması, ağır suçlarda sorgunun ayrıca hakim (sorgu hâkimi) tarafından yapılması sanık açısından ciddi teminatlardır.

* * *

Ülkemizde ceza adaletine ortaya çıkan ciddi problemlerle ilgili olarak şu hususların Adalet Bakanlığında bu alanda görevli meslekdaşları ve ceza hukuku uzmanları tarafından incelenmesi ve tartışılması gerektiği kanaatindeyim:

Hazırlık Tahkikatı: Hukuk davasında da, ceza davasında da dava açılıncaya kadar geçen safhadaki hazırlık çalışmaları davanın kaderini tayin eder. Hazırlık çalışmaları yetersiz ise, dava gereken bütün deliller toplanmadan açılmış ise dava safhasının uzaması, tutukluluk kararında hatalar, bir kaç yıl sonra sanıkların beraat etmesi kaçınılmaz bir hal alır.

Çağımızda suçların mahiyetleri ve ağırlığı değişmekte, özellikle iktisadî suçlar, terör suçları, daha çok uzmanlaşmayı ve

teknik hazırlığı gerektirmektedir. Savcılık, İdarenin veya emniyetin raporunu gerektiği kadar incelemeyen dava açan, bir nevi **"mahkemeye havale"** makamı değildir. "Ben davayı açarım, kararı mahkeme versin" zihniyeti, işlerin çokluğu, uzmanlaşmaya önem verilmemesi, savcılar üzerinde belki Teftiş Kurulunun baskısı, hazırlık safhasında CMUK.nun öngördüğü çalışmalar yapılmadan, bütün deliller toplanmadan teknik zorlukları olan konularda bilirkişi incelemesi yapılmadan dava açılmasına sebep olmaktadır.

Hazırlık safhasının uzamasının, soruşturmaların süratle ve istenilen düzeyde yapılmamasının bir sebebi de ülkemizde **adli polis** müessesesinin yokluğudur.

Sanığın avukatı huzurunda sorgusunun yapılmaması da daha sonraki safhalarda bazan haklı, bazan yanıltıcı ve uydurma iddiaların ileri sürülmesine sebep olmaktadır.

Sorgu Hâkimliği: Ağır ceza işlerinde zorunlu olan, asliye ceza işlerinde gerekirse başvurulabilecek ilk tahkikat 1985 yılında 3206 sayılı kanunla kaldırılmıştır. 7 yıllık uygulama ceza işlerinde sürati sağlamak amacıyla düşünülmüş olan bu çözümün isabetli olup olmadığı hakkında bir sonuca varmak için yeterlidir.

Bugün asliye ve ağır ceza mahkemelerinde yaşanan gerçek şudur: Asliye ve ağır ceza mahkemelerine bütün delilleri, bilgileri ve gerekçeleri ile karar verecek olgunlukta gelmesi gereken dosyalardaki yetersizlikleri, bu mahkemelerimiz, gidermeye çalışmakta; savcıların hazırlık safhasında yapması gereken işlemlerle aylar, yıllar geçmektedir. Sorgu hakimliği ve ilk tahkikat kaldırılmamış olsa idi hazırlık tahkikatının yetersiz yönleri bu ikinci kademe giderilmiş olacaktı.

Yazışmalarda Kaybedilen Zaman: Bu konu, yalnız ceza davaları ile değil, bütün adalet hayatımızla ilgilidir. Savcılıklarda, ceza ve hukuk mahkemelerinde, icra memurluklarında işlerin akıl almaz düzeyde uzamasına sebep olan, yazışmalar, postada geçen zamandır.

Yargı alanında hızlandırma ve basitleştirme, gerçekten isteniyorsa her adliyede bir **faks cihazının bulunacağı iletişim servisinin** vakit geçirmeden kurulması gerekir.

Hukuk davalarında ve bazı ceza işlerinde bu hizmetlerin karşılığını taraflar seve seve öderler. Savcılıkların ve ceza mahkemelerinin faks kullanılmasından doğacak masrafları, hizmetlerde sağlanan süratle kat kat çıkartılır. Çok kısa bir süre içinde bu organizasyon, yatırım masrafını çıkartır ve üstelik sürekli bir gelir kaynağı da olabilir.

Nüfus işlerinde "**Nüfus Hizmetlerini Güçlendirme Vakfı**" böyle bir faks ve iletişim ağını başarı ile gerçekleştirmiş ve ilgililerin hizmetine sunmuştur.

Konu bir yönü ile **Adalet Bakanlığını**, diğer yönü ile **Türkiye Barolar Birliğini** ilgilendirmektedir. Adalet Bakanlığı ve Barolar Birliği bu alanda işbirliği yaparak meselâ "**Adalet Teşkilâtını Güçlendirme Vakfı**" kanalı ile bu çok önemli ve hayırlı organizasyonu pek kısa bir süre içinde gerçekleştirebilir.

Telefonun bulunduğu her yerde faks cihazlarıyla iletişim telefon konuşması kadar basitleşecektir. Adalet faksları yanında emniyet, nüfus ve tapu idarelerinin faksları da hizmete konulabildiği gün ülkemizde tüm kamu hizmetleri alanında gerçek bir reform ve sürat sağlanmış olacaktır.